

Posolstvo Svätého Otca

na 56. svetový deň spoločenských komunikačných prostriedkov

29. máj 2022

Počúvať ušami srdca

Drahí bratia a sestry!

Minulý rok sme sa zamýšľali nad potrebou „ísť a vidieť“, aby sme odhalili, aká je realita, a mohli o nej rozprávať – či už ide o skúsenosť s nejakou udalosťou alebo o stretnutie s konkrétnymi ľuďmi. Chcel by som v tejto línii pokračovať, a preto teraz zameriam pozornosť na ďalšie sloveso, ktoré je pre gramatiku komunikácie rozhodujúce a ktoré je podmienkou autentického dialógu: počúvať.

V skutočnosti totiž strácame schopnosť počúvať toho, kto je oproti nám, či už v rámci bežných vzťahov alebo v diskusiách o tých najdôležitejších otázkach občianskeho života. Súčasne však počúvanie zaznamenáva nový významný rozvoj v oblasti komunikácie a informácií, a to vďaka dostupnosti rôznych *podcastov* a *audio správ*, čo potvrdzuje fakt, že počúvanie je naďalej podstatnou súčasťou ľudskej komunikácie.

Známeho lekára, ktorý bol zvyknutý liečiť rany duše, sa pýtali, čo je najhlbšou potrebou ľudských bytostí. Odpovedal: „Bezhraničná túžba byť vypočutý.“ Túžba, ktorá často ostáva skrytá, ale je výzvou pre každého, kto má byť vychovávateľom či formátorom, alebo plní akúkoľvek komunikačnú úlohu. Sú to rodičia a učitelia, kňazi a pastorační pracovníci, profesionáli v oblasti informácií, ako aj tí, ktorí vykonávajú sociálnu alebo politickú službu.

Počúvať uchom srdca

Zo stránok Biblie sa dozvedáme, že počúvanie má význam nielen ako akustický príjem, ale je esenciálne spojené aj s dialogickým vzťahom medzi Bohom a ľudstvom. „*Šema Izrael* – Počuj, Izrael“ (*Dt 6, 4*), ktorým začína prvé prikázanie Tóry, sa v Biblii neustále opakuje, až napokon sv. Pavol hovorí, že viera je z počutia (porov. *Rim 10, 17*). Iniciatívny je teda sám Boh, ktorý k nám hovorí a ktorému odpovedáme tým, že počúvame; no aj toto naše počúvanie sa v zásade deje z jeho milosti podobne, ako keď novorodenec reaguje na pohľad či hlas mamy a otca. Zdá sa, že spomedzi piatich zmyslov uprednostňuje Boh práve sluch. Možno preto, že je menej invazívny, diskretnjší ako zrak, a teda necháva človeka slobodnejším.

Počúvanie zodpovedá pokornému štýlu Boha. Je to činnosť, ktorá dovoľuje Bohu zjavovať sa ako tomu, ktorý slovom vytvoril človeka na svoj obraz a ktorý ho počúva, uznávajúc ho za svojho partnera. Boh miluje človeka, a preto sa na neho obracia svojím slovom; preto „natrča ucho“, aby ho počul.

Človek sa, naopak, usiluje vymaniť z tohto vzťahu, obracia sa Bohu chrbtom a „zakrýva si uši“, aby nemusel počúvať. Jeho odmietanie počúvať často končí agresivitou voči druhému, ako sa to stalo tým, čo počúvali diakona Štefana a zapchávali si uši, až sa napokon spoločne na neho vrhli (porov. *Sk 7, 57*).

Na jednej strane je tu teda Boh, ktorý sa stále zjavuje a nezištne sa dáva poznať, na druhej strane je tu človek, od ktorého sa požaduje, aby sa naladil na počúvanie a začal počúvať. Pán volá človeka výslovne k tomu, aby sa v spojenectve lásky s ním stal naplno tým, čím je: obrazom a podobou Boha v jeho schopnosti počúvať, prijímať, dávať priestor druhému. Počúvanie je v podstate jedným z rozmerov lásky.

Preto Ježiš pozýva svojich učeníkov, aby si overili kvalitu svojho počúvania „*Dávajte teda pozor, ako počúvate*“ (*Lk 8, 18*). Vyzýva ich k tomu po tom, ako im rozpovedal podobenstvo o rozsievачovi, a naznačuje im, že nestačí iba počúvať, ale treba to robiť správne. Len ten, kto prijme slovo do „dobrého a šľachetného srdca“ a verne ho zachováva, bude prinášať ovocie života a spásy (porov. *Lk 8, 15*). Iba ak venujeme pozornosť tomu, *koho* počúvame, *čo* počúvame a *ako* počúvame, môžeme rásť v umení komunikovať, ktorého jadrom nie je teória alebo technika, ale „schopnosť srdca umožňujúca blízkosť“ (apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium*, 171).

Všetci máme uši, no často ani ten, kto má perfektný sluch, nedokáže druhého počúvať. Ide o istú vnútornú hluchotu, horšiu ako je tá fyzická. Počúvanie sa totiž netýka len zmyslu počutého, ale celej osoby. Skutočným sídlom počúvania je srdce. Kráľ Šalamún, hoci bol mladý, sa prejavil ako múdry muž, lebo si od Pána žiadal, aby mu dal „*pozorné srdce*“ (*1 Kr 3, 9*). A sv. Augustín vyzýval k tomu, aby sme počúvali srdcom (*corde audire*) a vnímali slová nielen vonkajšími ušami, ale vnútorne, srdcom: „Nemajte srdce v ušiach, ale uši v srdci“¹. Rovnako sv. František z Assisi vyzýval svojich bratov, aby „naklonili ucho srdca“².

Preto keď sa snažíme o skutočnú komunikáciu, to prvé počúvanie, ktoré treba objaviť, je počúvanie seba samých, svojich najhlbších potrieb, tých, čo sú vpísané vnútri každého človeka. Treba vychádzať z počúvania toho, čo nás v stvorení zjednocuje: túžby byť vo vzťahu s inými a s Iným. Nie sme stvorení, aby sme žili ako atómy, ale len spoločne.

Počúvanie ako podmienka dobrej komunikácie

¹ «Nolite habere cor in auribus, sed aures in corde» In: *Sermo 380, 1: Nuova Biblioteca Agostiniana 34, 568.*

² *Lettera a tutto l'Ordine: Fonti Francescane, 216.*

Niekedy používame sluch takým spôsobom, že nejde o skutočné počúvanie, ale o jeho opak: o načúvanie. Toto pokušenie je tu stále prítomné, no dnes v čase sociálnych sietí sa zdá, že sa pokušenie odpočúvať a špehovať využívajúc ostatných pre vlastné záujmy ešte stupňuje. Naopak, to, čo robí komunikáciu dobrou a plne ľudskou, je práve počúvanie toho, kto stojí pred nami zoči-voči; počúvanie druhého, ku ktorému pristupujeme s lojálnou, dôveryplnou a úprimnou otvorenosťou.

Nedostatok počúvania, ktorý často zažívame v bežnom živote sa, žiaľ, jasne prejavuje aj vo verejnom živote, kde namiesto počúvania sa navzájom často hovoríme „sami k sebe“. Je to príznak toho, že konsenzus je pre nás dôležitejší než pravda a dobro; že sa zameriavame viac na publikum než na počúvanie. Dobrá komunikácia sa však nesnaží zapôsobiť na publikum údernými heslami, ktoré majú zosmiešniť druhého, ale venuje pozornosť argumentom partnera a snaží sa pochopiť komplexnosť reality. Je smutné, keď sa – aj v Cirkvi – formujú ideologické zoskupenia a počúvanie sa vytráca, prenechávajúc miesto sterilnej opozícii.

V mnohých dialógoch v skutočnosti vôbec nekomunikujeme. Jednoducho len čakáme, kedy druhý skončí, aby sme mu predostreli svoj uhol pohľadu. V takýchto situáciách, ako poznamenáva filozof Abraham Kaplan,³ je dialóg *duológom*, teda dvojhlasným monológom. V opravdivej komunikácii, naopak, obe strany – ja a ty – „vychádzajú von“, smerujúc jeden k druhému.

Počúvanie je teda prvou nevyhnutnou prísadou dialógu a dobrej komunikácie. Nekomunikujeme, ak najskôr nepočúvame, a bez schopnosti počúvať nemôžeme robiť dobrú žurnalistiku. Aby sme mohli ponúknuť solídnu, vyváženú a úplnú informáciu, je potrebné dlho počúvať. Ak chceme vyrozprávať nejakú udalosť, alebo opísať istú skutočnosť v reportáži, je podstatné vedieť počúvať, byť pripravený zmeniť názor, modifikovať vlastnú východiskovú hypotézu.

Iba ak opustíme monológ, môžeme dospieť k tomu súzvuku hlasov, ktorý zaručí skutočnú komunikáciu. Ak počúvame viaceré zdroje a „nezastavíme sa len v prvej krčme“ – ako učia odborníci v tejto oblasti – zaistíme spoľahlivosť a serióznosť informácie, ktorú komunikujeme. Počúvanie viacerých hlasov, vzájomné počúvanie sa – aj v Cirkvi, medzi bratmi a sestrami – nám umožní praktizovať umenie rozlišovania, ktoré sa vždy javí ako schopnosť orientovať sa v symfónii hlasov.

Prečo by sme sa však mali unúvať počúvaním? Veľký diplomat Svätej stolice, kardinál Agostino Casaroli hovoril o „mučeníctve trpezlivosti“ potrebnom pri počúvaní, ale tiež v snahe byť vypočutý v rokovaníach s tými najťažšími partnermi, aby sa v podmienkach obmedzenej slobody

³ Porov. *The life of dialogue*. In: J. D. ROSLANSKY (ed.): *Communication. A discussion at the Nobel Conference*, North-Holland Publishing Company – Amsterdam 1969, 89–108.

dosiahlo čo najväčšie dobro. Počúvanie si vyžaduje cnosť trpezlivosti vždy aj v menej náročných situáciách, no zároveň so schopnosťou nechať sa prekvapiť pravdou – možno len zlomkom pravdy – u osoby, ktorú práve počúvame. Iba údiv umožňuje poznanie. Myslím na nekonečnú zvedavosť dieťaťa, ktoré sa pozerá na okolitý svet s naširoko otvorenými očami. Počúvať s takýmto nastavením mysle – s údivom dieťaťa a vedomím dospelého – je vždy obohacujúce, pretože tu zakaždým bude aspoň niečo, hoci len drobnosť, čo sa môžem od druhého naučiť a zužitkovať to vo svojom živote.

V tomto čase zranenom dlhou pandémiou je schopnosť počúvať spoločnosť ešte vzácnejšia. Veľká nedôvera voči „oficiálnym informáciám“, ktorá sa nahromadila v minulosti, zapríčinila aj „infodémiu“, v ktorej sa svet informácií čoraz ťažšie stáva dôveryhodným a transparentným. Treba nastaviť ucho a počúvať do hĺbky, predovšetkým pokiaľ ide o spoločenský nepokoj, ktorý v dôsledku spomalenia alebo zastavenia mnohých ekonomických aktivít narastá.

Komplexným problémom je aj nútená migrácia, pričom nik nemá hotový recept na jej riešenie. Opakujem, že ak chceme prekonať predsudky voči migrantom a roztopiť tvrdosť našich srdiec, mali by sme sa pokúsiť vypočuť si ich príbehy. Každému z nich dajte meno a príbeh. Mnohí dobrí novinári to už robia. A mnohí ďalší by to chceli urobiť, keby mohli. Povzbudíme ich! Počúvajte tieto príbehy! Potom bude môcť každý slobodne podporovať migračnú politiku, ktorú považuje za najvhodnejšiu pre svoju krajinu. V každom prípade však budeme mať pred očami nie čísla, nie nebezpečných útočníkov, ale tváre a príbehy skutočných ľudí, pohľady, očakávania a utrpenie mužov a žien, ktorým budeme môcť načúvať.

Počúvať jedni druhých v Cirkvi

Aj v Cirkvi je veľmi potrebné počúvať a počúvať sa navzájom. Je to ten najcennejší a najplodnejší dar, ktorý môžeme ostatným ponúknuť. My kresťania zabúdame, že služba počúvať nám bola zverená tým, ktorý je poslucháčom *par excellence* a na ktorého diele sa máme podieľať. „Musíme počúvať Božími ušami, aby sme mohli hovoriť jeho slovami.“⁴ Takto nám protestantský teológ Dietrich Bonhoeffer pripomína, že prvá služba, ktorú dlhujeme druhým v spoločenstve, spočíva v tom, že ich počúvame. Kto nepočúva brata, čoskoro sa stane tiež neschopným počúvať Boha.⁵

Najdôležitejšou úlohou v pastoračnej činnosti je byť „apoštolom ucha“, teda počúvať skôr než hovoriť, ako nás vyzýva apoštol Jakub: „Každý človek má byť rýchly, keď treba počúvať, ale pomalý do reči“ (Jak 1, 19). Nezištne darovať trochu svojho času počúvaniu druhých je prvé gesto lásky.

⁴D. BONHOEFFER: *La vita comune*. Brescia : Queriniana, 2017, 76.

⁵ Porov. *tamže*, 75.

Práve sa začal synodálny proces. Modlime sa, aby bol jedinečnou príležitosťou na vzájomné počúvanie. Spoločenstvo nie je v skutočnosti výsledkom stratégií a programov, ale buduje sa vo vzájomnom počúvaní medzi bratmi a sestrami. Rovnako, ako si jednota v zbore nevyžaduje uniformitu, monotónnosť, ale pluralitu a rozmanitosť hlasov, polyfóniu. Každý hlas v zbore zároveň spieva a počúva ostatné, v súlade s harmóniou celku. Túto harmóniu vymyslel skladateľ, ale jej realizácia závisí od symfónie každého hlasu.

S vedomím, že participujeme na spoločenstve, ktoré nás predchádza a zahŕňa, môžeme znovu objaviť symfonickú Cirkev, v ktorej je každý človek schopný spievať svojím vlastným hlasom a prijímať hlasy iných ako dar, aby sa prejavila harmónia celku, ktorý komponuje Duch Svätý.

V Ríme pri sv. Jánovi v Lateráne 24. januára 2022, na spomienku sv. Františka Saleského.

František

Z talianskeho originálu *Messaggio del Santo Padre per la LVI Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali* preložila Mária Spišiaková